

ल. रा. नसिराबादकरांच्या वाङ्मयेतिहासातील अन्यधर्मीयांचे वाङ्मयेतिहासलेखन

डॉ. सहस्रबुद्धे भारती मिलिंद

सहयोगी प्राध्यापक, मराठी विभाग प्रमुख, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉमर्स आणि
महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे आर्ट्स कॉलेज, नाना पेठ, पुणे 2.

प्रास्ताविक :-

ल. रा. नसिराबादकर यांनी 'प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास' हा मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा वाङ्मयेतिहास ग्रंथ लिहिलेला आहे. या ग्रंथामध्ये त्यांनी मराठी वाङ्मयाचा व भाषेचा इ. स. 1200 ते 1800 या आठशे वर्षांतील वाङ्मयेतिहास दिलेला आहे. माध्ययुगीन वाङ्मय हे धर्मप्रेरणेतून आलेले आहे. या कालखंडातील वाङ्मय हे कोणत्या ना कोणत्या तरी धर्म-पंथ-संप्रदायाची निर्मिती आहे. आपले विचार व तत्वज्ञान आपल्या शिष्यांना सांगण्यासाठी अनेक धर्म-पंथ-संप्रदायांनी ही वाङ्मय निर्मिती केली आहे.

या धर्म-पंथ-संप्रदायाचा वाङ्मयेतिहास लिहिताना त्या त्या धर्म-पंथ-संप्रदायांची सर्व माहिती वाङ्मयेतिहासकारांनी दिली पाहिजे. तरच तो धर्म-पंथ-संप्रदाय वाचकाला समजून येईल. या ग्रंथामध्ये ल. रा. नसिराबादकर यांनी 'महानुभाव पंथ' व 'वारकरी संप्रदाय' या दोन संप्रदायांचा वाङ्मयेतिहास विस्तृत स्वरूपात दिलेला आहे. परंतु जैन धर्म, वीरशैव संप्रदाय, ख्रिस्ती धर्मीय, मुस्लिम धर्मीय यांचे वाङ्मयेतिहास लेखन हे तुटक तुटक स्वरूपात दिलेले आहे असे दिसते. एखाद्या संप्रदायाचे वाङ्मयेतिहास लेखन करताना त्यांचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये, प्रेरणा, अनुयायी, साहित्य लेखन, त्या संप्रदायाचा कालखंड यांचा ते एक सलगपणे आढावा घेत नाहीत. तर कुठेतरी त्रोटक स्वरूपात ते जैन धर्म, वीरशैव संप्रदाय, ख्रिस्ती धर्म, मुस्लिम धर्म यांचा वाङ्मयेतिहास देतात.

ल. रा. नसिराबादकर यांच्या वाङ्मयेतिहासातील अन्य धर्मीयांचे वाङ्मयेतिहास लेखन :-

ल. रा. नसिराबादकर यांनी नाथ संप्रदाय, महानुभाव संप्रदाय, वारकरी संप्रदाय व दत्त संप्रदाय या संप्रदायांचा विस्तृत वाङ्मयेतिहास दिलेला आहे. परंतु जैन धर्म, वीरशैव संप्रदाय, ख्रिस्त धर्म व मुस्लिम धर्म यांचा त्रोटक वाङ्मयेतिहास दिलेला आहे. वीरशैव संप्रदायाचे वाङ्मयेतिहासलेखन नसिराबादकरांनी सलगपणे दिलेले नाही. 'संतमेळ्याची अभंगवाणी' या प्रकरणामध्ये 'वीरशैव संप्रदायाचे योगदान' (पृ. क्र.95) या नावाखाली माहिती येते. या प्रकरणात ते म्हणतात की "वीरशैव संप्रदाय हा भारतातील पुरातन संप्रदाय आहे. इसवीसनापूर्वीपासूनच्या त्याच्या अस्तित्वाच्या खुणा सर्वत्र पसरलेल्या दिसतात"(1). येथे नसिराबादकर 'वीरशैव संप्रदायाला' इसवीसनापूर्वीचा संप्रदाय म्हणतात. परंतु ते या संप्रदायाची त्रोटक माहिती देतात. पुढे 'समन्वयकार एकनाथ' या प्रकरणात 'वीरशैवांची वाङ्मय निर्मिती पुन्हा प्रवाहित'(पृ. क्र.135) या नावाने वीरशैवांचे वाङ्मयेतिहासलेखन येते. एवढीच माहिती सोडली तर ते या संप्रदायाचे स्वतंत्र व विस्तृत वाङ्मयेतिहासलेखन करत नाहीत. तुटक तुटक माहिती देतात.

जैन धर्माचा वाङ्मयेतिहास ही नसिराबादकर थोडक्यात देतात. जैन हा एक धर्म आहे. परंतु नसिराबादकर या लेखनात जैन धर्माची कुठलीच पार्श्वभूमी देत नाहीत. जैन धर्माचे तत्वज्ञान, विचारधारा, आचारधर्म प्रेरणा, पूर्व वाङ्मय याचा

कुठेही उल्लेख करत नाहीत. 'नाथपूर्वकालीन साहित्य' या प्रकरणात 'जैन धर्मिय कवींचे मराठी साहित्य' (पृ. क्र.110) या नावाने ब्रह्मगुणदासाचे 'श्रेणिक चरित्र' व गुणकीर्तीचे 'रुक्मिणीहरण' या दोन ग्रंथांची माहिती नसीराबादकर देतात. एवढ्याच माहितीच्या पलीकडे नशिराबादकर जैन धर्मियांचे वाङ्मयेतिहास लेखन देत नाहीत.

'ख्रिस्ती धर्मियांचे' वाङ्मयेतिहासलेखन करताना. ल. रा. नसीराबादकर यांनी 'समन्वयकार एकनाथ' या प्रकरणात दिले आहे. 'ख्रिस्ती धर्मियांचे मराठी काव्य'(पृ. क्र.140 ते 141) या नावाने त्यांनी या ग्रंथामध्ये ख्रिस्ती धर्मियांच्या वाङ्मयकारांचे व त्यांच्या साहित्याचा वाङ्मयेतिहास दिला आहे. एकंदरीत ख्रिस्ती धर्मियांनी भारतात येणे, मराठी भाषा शिकणे व मराठीत काही निर्मिती करणे हे वाङ्मयेतिहासात विशेष गोष्ट म्हणून नोंद करता आली असती, परंतु नसीराबादकर तसे करत नाहीत. "फादर स्टीफन्स हा ख्रिस्ती हिंदुस्थानात आलेला पहिला इंग्रज गृहस्थ होय. धर्मप्रसाराचे साधन म्हणून त्याने मराठीवर चांगलेच प्रभुत्व मिळवले."(2) यावरून त्यांनी मराठी भाषेचे चांगलेच वाचन केलेले होते हे दिसते. "ख्रिस्तपुराण" हा दहा हजार ओव्यांचा ग्रंथ त्यांनी लिहिला. (पृ. क्र.140) एवढीच नसिराबादकर नोंद करतात. परंतु फक्त धर्मप्रसारासाठी हा ग्रंथ लिहिला असला तरी एक ख्रिस्ती माणूस मराठी भाषा शिकतो व त्यात पुराणाच्या धरतीवर ग्रंथ लिहितो याचे स्वतंत्र विश्लेषण नसिराबादकर करत नाहीत. यानंतर 'फादर फुवा' यांची माहिती नसिराबादकर देतात. याच्या व्यतिरिक्त ते ख्रिस्ती लेखकांविषयी माहिती देत नाहीत. इस्लाम धर्मियांचे वाङ्मयेतिहासलेखन करताना त्यांनी या ग्रंथातील 'समन्वयकार एकनाथ' या प्रकरणातच 'मुसलमान मराठी संत कवींची रचना' या नावाने त्रोटक माहिती दिली आहे. यामध्ये शेख मोहम्मद व हुसेन अंबरखान या दोन मुस्लिम मराठी कवींची माहिती दिलेली आहे. हे दोन्ही कवी हे सुफी संप्रदायाशी निगडित आहेत. परंतु येथे नसिराबादकर सुफी संप्रदायाचे तत्त्वज्ञान, प्रेरणा, आचारधर्म, उदय, विकास यांची माहिती देत नाहीत.

समारोप :-

ल. रा. नसिराबादकर यांनी प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास या ग्रंथामध्ये जैन धर्म, वीरशैव संप्रदाय, ख्रिस्ती धर्म व इस्लाम धर्मियांचे त्रोटक स्वरूपात वाङ्मयेतिहासलेखन केलेले आहे. स्वतंत्र प्रकरणात यावरील धर्मिय कवींचे व त्यांचे वाङ्मयाचे वाङ्मयेतिहासलेखन केले असते तर त्यांचे महत्त्व अधोरेखित झाले असते. त्रोटक स्वरूपात हा वाङ्मयेतिहास या ग्रंथामधून येताना दिसतो.

संदर्भ :-

1. नसिराबादकर ल. रा., प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, फडके प्रकाशन, आठवी आ. 2005, कोल्हापूर पृ. क्र. 9
2. तत्रेव पृ. क्र. 140
3. तत्रेव पृ. क्र. 140